

5.12.2012

Dnro 4649/4/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

SELLITARKASTUS JA OIKEUDENKÄYNTIASIAKIRJOJEN HALLUSSAPITO

1

KANTELU

A arvostelee Riihimäen vankilan menettelyä hänelle Asianajotoimisto X:stä saapuneiden kirjeiden tarkastamisessa ja hänelle toimittamisessa.

Kantelun mukaan A soitti 30.11.2011 vankilasta vapautuneelle B:lle ja pyysi tätä postittamaan A:n asianajotoimistoon eli Asianajotoimisto X:ään Varsinais-Suomen käräjäoikeuden 2.10.2011 antaman tuomion - - -, jota A pitää merkityksellisenä vireillä olevan varmuusosastolle sijoittamisestaan koskevan asian tuomioistuinkäsittelyn kannalta. Tämä puhelu kuunneltiin vankilan varmuusosastolla. Kantelun mukaan kyseisen soiton jälkeen hänen sellissään tehtiin 30.11. ja 1.12.2011 etsintöjä ilman, että A:lle olisi tästä ilmoitettu tai varattu tälle tilaisuutta läsnäoloon. A arvostelee tätä tarkastusmenettelyä.

Kantelun mukaan Asianajotoimisto X lähetti A:lle 1.12.2011 viisi kirjettä, jotka saapuivat vankilaan 2.12.2011. Lisäksi Asianajotoimisto X lähetti A:lle 2.12.2011 yhden kirjeen, joka saapui vankilaan 4.12.2011. Riihimäen vankila pysäytti nämä kirjeet siksi, kunnes A 6.12.2011 tiedusteli kirjallisesti, miksi asiamiespostia ei ollut toimitettu hänelle.

A kertoo, että 7.12.2011 vartija C toi hänelle mainitut kuusi kirjettä ja vaati, että kirjeet avataan C:n läsnä ollessa. C ilmoitti, että vankilasta oli soitettu Asianajotoimisto X:lle ja tiedusteltu, missä kuoressa kyseinen Varsinais-Suomen käräjäoikeuden tuomio on. Kun tätä ei pystytty asianajotoimistosta yksilöimään, tuli kirjeet avata vartijan läsnä ollessa.

Kantelun mukaan B ei ollut 30.11.2011 puhelun pohjalta lähettänyt kyseistä tuomiota Asianajotoimisto X:lle, ja asianajotoimisto oli väärinymmärryksen pohjalta lähettänyt A:lle erään toisen B:tä koskevan julkisen tuomion. Vartija C pidätti tämän tuomion 7.12.2011 tarkastuksessa ilmeisesti luullen, että kyse olisi tuomio - - -. Tämän tuomion C ilmoitti toimittavansa A:n henkilökohtaiseen lokeroon säilytettäväksi.

A:n mukaan hänelle saapui Asianajotoimisto X:stä kirje vielä 9.12.2011. Tämäkin kirje pysäytettiin kirjetarkastuksessa. Kantelun mukaan syyksi sille, että vangin hallussa ei saisi olla muita tahoja koskettavia asiakirjoja, vankila oli ilmoittanut Asianajotoimisto X:lle sen, että asiakirjoista ilmenisi ulkopuolisten tahojen henkilötietoja.

Kantelija toimitti oikeusasiamiehen kansliaan vielä 10.12.2011 lisäkirjeen, johon hän oheisti muun muassa sellitarkastuksiinsa liittyviä Riihimäen vankilan asiointilomakkeita ja X:stä saamia kirjeitä.

Kantelija toimitti vielä 15.8.2012 lisäkirjeen, johon on oheistettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Tsonyo Tsonev -tapauksesta laadittu Finlex-seloste.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Kannanotto

3.1.1 Sellitarkastus

Vankeuslain 16 luvun 2 §:n mukaan vankien asuintiloja sekä heidän käytössään ja vankilan alueella olevaa omaisuuttaan voidaan tarkastaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi. Käyttöesineiden, rahan ja muiden maksuvälineiden sekä muun omaisuuden hallussapidosta säädetään 9 luvussa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö totesi lausunnossaan, että kantelija on ollut sijoitettuna varmuusosastolle. Varmuusosastolla sellit tarkastetaan lähes päivittäin. Selvityksessä kiistetään se, että tarkastuksilla olisi ollut yhteyttä kantelijan vapautuneelle vangille soitamaan puheluun. Keskushallintoyksikön mukaan säännökset eivät edellytä vangin läsnäoloa sellin tarkastamisessa tai etukäteistietoa tarkastamisesta.

Totean, että Euroopan neuvoston suositusluonteisten vankilasääntöjen 54.8 kohdan mukaan vangin tulee olla läsnä hänen omaisuuteensa kohdistuvassa etsinnässä, elleivät tutkintatekniset syyt tai henkilökuntaan kohdistuva turvallisuusuhka tätä estä ("Prisoners shall be present when their personal property is being searched unless investigating techniques or the potential threat to staff prohibit this"). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>

Eurooppalainen kidutuksen vastainen komitea (CPT) on kiinnittänyt vangin läsnäolo-oikeuteen huomiota ainakin Italiaan vuonna 2008 tekemästään käynnistä laatimassaan raportissa (kohta 81 <http://www.cpt.coe.int/documents/ita/2010-12-inf-eng.pdf>). CPT arvosteli menettelyä erityisesti asianajosalaisuuden turvaamisen kannalta ja suositteli sellitarkastuskäytäntöjen muuttamista:

"... the prisoners' cells were very regularly searched (at least three times a week), while the prisoners were out of their cells. This procedure in itself is problematic. In particular, it infringes upon the confidentiality of correspondence with lawyers or certain authorities, which the prisoner has stored in his cell. The CPT recommends that all cell searches be carried out in the presence of the prisoner concerned, in compliance with Rule No. 54 of the Revised European Prison Rules."

Tässä asiassa saadun selvityksen mukaan Riihimäen vankilan varmuusosastolla on käytäntönä tarkistaa sellit rutiininomaisesti lähes päivittäin. Selvityksessä ei yksilöidä, tapahtuvatko tarkastukset vangin läsnä ollessa.

Käsittääkseni vankien sellien tarkastus ilman näiden läsnäoloa tai etukäteistä tietoisuutta tarkastuksesta on Suomen vankiloissa yleinen käytäntö. Käytäntö ei toteuta mainittua Euroopan neuvoston vankilasääntöjen suositusta. Käytäntöön ei ole tiettävästi puututtu Suomessa. Minulla ei ole perusteita katsoa, että asiassa olisi menetelty lainvastaisesti. Totean kuitenkin asiasta seuraavan.

Ei ole harvinaista, että vanki säilyttää sellissään esimerkiksi asianajajaltaan saamia oikeusasiansa hoitamiseen liittyviä kirjeitä, tai muuta luottamuksellista tai salassa pidettävää asiakirja-aineistoa. Siihen nähden, että asiamieskirjeenvaihto on ehdottoman lukemiskiellon alaista ja että sen tarkastamisen kriteerit ovat tiukat, on epäjohdonmukaista ja epätydyttävää, jos asiamieskirjeenvaihdon suoja on mahdollista loukata sellitarkastuksen yhteydessä.

Sellitarkastuksen tekeminen vankilasääntöjen mukaisesti vangin itsensä läsnä ollessa olisi omiaan merkittävästi vähentämään kuvatuista ongelmista periaatteellisia ongelmia tai kokonaan poistamaan ne. Menettely vähentäisi sellitarkastuksesta muuten koituvia rajoituksia perustuslain 10 §:ssä turvatulle yksityiselämän suojalle ja luottamuksellisen viestin salaisuudelle.

3.1.2

Asiamieheltä saapuneen kirjeen avaaminen ja tarkastaminen

Vankeuslain 12 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan vangille saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain vangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä.

Rikosseuraamuskeskuksen C piti tilannetta, jossa vapautunut vanki lähettää kirjeen asianajajan kautta toiselle vangille, erittäin ongelmallisena vankilan ja asianajajan kannalta. Vankilassa kirjettä käsitellään suojattuna asiamieskirjeenvaihtona, vaikka tosiasiallisesti kyse on kahden vangin (tai entisen vangin) välisestä viestinnästä. Vaikka asianajajat tarkastaisivatkin asiakirjan, ei heillä ole mahdollisuuksia valvoa esimerkiksi sitä, onko asiakirjaan imeytetty tai piilotettu huumausaineita. C huomautti, että sekä kantelija että tämän mainitsema vapautettu vanki olivat epäiltyinä vakavista vankeusaikaisista rikoksista.

Selvityksen mukaan kantelijalle saapui X:n asianajajatoimistosta joulukuussa 2011 useita paksumia kirjeitä. Riihimäen vankilan johtaja D soitti 7.12.2011 asianajaja X:lle tiedustellen, liittyivätkö kantelijalle saapuneet kirjeet hänen oikeusasiansa. Asianajaja X pyysi ottamaan yhteyttä toimistonhoitajaansa. Hän vahvisti puhelimesta, että yksi lähetys ei liity kantelijan oikeusasiansiin eikä siinä ole kyse päämiehen ja asianajajan välisestä luottamuksellisesta kirjeestä, vaan on kantelijan tilaama muita henkilöitä koskeva esitutkintapöytäkirja, joka on laitettu rutiininomaisesti asianajajakirjekuoreen. Toimistonhoitaja ilmoitti, että kyseisen lähetyksen tunnistaa siinä olevista niin kutsutuista ”arkistoklipseistä” kirjettä tunnustelemalla.

C kertoi, että koska kyse kuitenkin oli vangille asiamieheltä saapuneista postilähetyksistä, päätti hän, että klipseistä tunnustelemalla yksilöity kirje avataan kantelijan läsnä ollessa. Kantelija pyydettiin varmuusosastolla sellistään ja C selosti tälle tilanteen. Kantelija avasi kirjeen itse ja totesi, että kyse ei ole hänen omasta jutustaan. C ilmoitti vievänsä kirjeen vastaanottoon sijoitettavaksi kantelijan tavaroihin. C ilmoitti samalla, että kantelijalla on mahdollisuus pyytää kirje haltuunsa tai tilaisuus tutustua siihen. Kantelija ei selvityksen mukaan esittänyt C:lle tällaisia pyyntöjä. Johtaja D tarkasti asian, ja kantelija kertoi 27.2.2012, että hän ei ole pyytänyt asiakirjoja haltuunsa.

C kertoi, että hän ei tehnyt mainitusta kirjeestä pidättämispäätöstä, koska kirjettä ei pidätetty. C ei ole myöskään tehnyt omaisuutta koskevaa hallussapitopäätöstä, koska niistä vastaa osaston esimies. Tämä johtuu varmuusosaston muusta laitoksesta poikkeavasta toiminnasta.

C kiisti kohdistaneensa kantelijan ja asianajotoimisto X:n väliseen kirjeenvaihtoon virkatoimia, jotka olisivat estäneet vangin ja hänen asiamiehensä välisen yhteydenpidon tai vaarantaneet sen luottamuksellisuuden. Vankilan käytännön mukaan vanki saa käyttöönsä oikeudenkäyntimateriaalia, mutta tällaisen aineiston säilyttämistä osastolla on rajoitettu turvallisuussyistä. Esitutkintapöytäkirjoista ilmenevät seikat saattavat joissain tapauksissa vaarantaa vankien turvallisuutta; tällaisia tietoja on muun muassa seksuaalirikoksia koskevissa tuomioissa, tiedot tunnistamisista ja muiden nimistä kertomisesta. Näissä asioissa vanki saa osaston esimieheltä hallussapitopäätöksen ja oikaisuvaatimusosoituksen.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö totesi lausunnossaan, että vankilan johtaja D on soittanut asianajotoimistoon tiedustellen, liittyivätkö kirjeet kantelijan oikeusasioihin. Asianajotoimistosta saadun tiedon mukaan yksi kirje ei ollut tällainen, vaan sisälsi muita koskevan esitutkintapöytäkirjan. Kyseinen kirje avattiin kantelijan läsnä ollessa. Kirjeen sisältänyt esitutkintapöytäkirja toimitettiin kantelijan tavaroihin säilytettäväksi. Kantelijalle ilmoitettiin, että hänellä on mahdollisuus pyytää asiakirja haltuunsa tai tutustua siihen. Kantelijan ja Asianajotoimisto X:n välistä kirjeenvaihtoa ei ole selvityksen mukaan pidätetty.

Keskushallintoyksikkö totesi, että kanteluasiakirjojen perusteella kyse on ollut julkisesta asiakirjasta, josta kantelijalla on ollut oikeus saada tieto. Tiedon saantia ei ole evätty, mutta asiakirjaa ei ole annettu kantelijan haltuun eli tämän sellissä säilytettäväksi.

Keskushallintoyksikkö viittasi oikeusasiamiehen 20.6.2006 antamaan päätökseen (2067/4/04), jossa oikeudenkäyntiasiakirjojen hallussapidon sellissä on todettu liittyvän sekä oikeuteen saada tieto julkisesta asiakirjasta että oikeuteen turvallisuuteen vankilassa, ja että tiedon saannin tarvetta ja turvallisuusuhkaa tulee arvioida erikseen kussakin tapauksessa. Selvitys- ja lausuntopyynnössä viitatussa tapauksessa (3010/4/08; päätös 18.6.2010) on todettu, että oikeudenkäyntiasiakirjojen hallussapitoon voidaan ylipäätään vankilassa puuttua vain poikkeuksellisissa yksittäistapauksissa, joissa on käsillä konkreettinen, todellinen ja perusteltu turvallisuusuhka. Pelkästään epäily siitä, että asiamiehen kirje sisältää oikeudenkäyntiasiakirjan, ei päätöksen mukaan voi olla peruste kirjeen avaamiselle.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö katsoi, että tässä tapauksessa kysymystä siitä, voidaanko kyseinen asiakirja antaa kantelijan haltuun, ei ole arvioitu edellä mainitun perusteiden, eikä asiassa ole tehty hallussapitoa koskevaa päätöstä muutoksenhakuohjauksin. Keskushallintoyksikkö lähetti jäljennöksen lausunnostaan Riihimäen vankilan johtajalle ja kiinnitti tämän huomiota edellä mainittuihin kantoihin.

Riihimäen vankilan johtaja D lähetti keskushallintoyksikön lausunnon tietoonsa saamisen jälkeen 4.6.2012 sähköpostin eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan. Siinä hän korosti, että vankilassa ei ole avattu asiamiehen asiakkaalleen lähettämää kirjettä, vaan asianajajan sihteerin vangille tämän tilauksesta lähettämän kirjeen. Tämä kirje ei asianajaja X:ltä ja tämän sihteeriltä nimenomaisesti etukäteen varmistettuna ollut asiamieskirje, vaan rutiininomaisesti toimiston kirjekuoreen laitettu muu kirje. Sihteerin luonnehti asiaa asiakkaalle annetuksi sihteeripalveluksi. Vankila ei myöskään avannut kirjettä, vaan kantelija avasi sen itse valvonnan läsnäollessa.

Hallussapidon osalta D painotti sitä, että kantelija ei pyytänyt kirjettä haltuunsa. D kävi 27.2.2012 henkilökohtaisesti kantelijalta asiaa kysymässä, ja hän kertoi, että ei ole pyytänyt asiakirjoja missään vaiheessa haltuunsa. Hallussapitopäätös ja konkreettisen riskin arviointi ei ole noussut esiin, koska kantelija ei ole halunnut asiakirjoja haltuunsa.

Johtaja D toi ilmi, että vankilalla ei ole tässä tapauksessa ollut mitään syytä estää asiakirjojen haltuun saamista. Asiaa ei ole edes arvioitu, koska asiakirjoja ei ole pyydetty/haluttu haltuun.

Omana kannanottonani totean seuraavan.

Olen 18.6.2010 antamassani Helsingin vankilaa koskevassa päätöksessäni (dnro 3010/4/08) käsitellyt kysymystä oikeudenkäyntiaineiston hallussapitoa vankilassa ja todennut, että

”... oikeudenkäyntiasiakirjan hallussapitoon voidaan ylipäätään vankilassa puuttua vain sellaisissa poikkeuksellisissa yksittäistapauksissa, joissa hallussapitoon liittyy konkreettinen, todellinen ja perusteltu turvallisuusuhka.

Käsitykseni mukaan tämänkin tyyppisissä tilanteissa vankilan tarkistus-soitolla asianajotoimistoon voi olla mahdollista selvittää tilannetta puolin ja toisin: asianajaja voinee (itsensä arvioitavissa olevan) asianajosalaisuuden puitteissa esimerkiksi kertoa jollain tarkkuudella lähetyksen sisällöstä, ja siten joko vahvistaa vankilaviranomaisten epäilyn kirjeen sisällöstä, tai todeta, että kirje ei sisällä sellaista, mitä vankilassa epäillään.”

Nyt käsillä olevassa asiassa on toimittu kuvatuin tavoin. Selvityksen mukaan kantelijaa on pyydetty avaamaan vain yksi kirje, joka on yksilöity kirjekuorta tunnustelemalla. Tätä tai muita asianajotoimistosta saapunutta kirjettä ei ole selvitysten mukaan pidätetty. Katson, että näiltä osin asiassa ei ole tullut ilmi virheellistä menettelyä.

Selvityksen- ja lausunnonantajat ovat eri mieltä siitä, onko asiassa tullut tehdä erillinen päätös omaisuuden haltuun saamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö katsoi, että tällainen päätös olisi tullut tehdä. Riihimäen vankilan johtaja katsoi päinvastoin, että kysymys hallussapitopäätöksen tekemisestä tai siihen sisältyvä turvallisuusuhkien ja riskien punninta eivät ole ylipäätään ajankohtaistuneet, koska kantelija ei ollut edes pyytänyt saada asiakirjaa haltuunsa.

Viimeksi mainittua huomiota siitä, että kantelija ei ole halunnut avatun kirjekuoren sisältämää asiakirjaa haltuunsa, tukee hänen itsensä kantelussaan esittämä: sen mukaan asianajotoimisto oli erehdyksessä lähettänyt kantelijalle väärän asiakirjan. Näin ollen kantelijalla on tuskin ollut intressiä mainittuun asiakirjaan nähden.

Katson, että minulla ei ole perusteita epäillä virheellistä tai lainvastaista menettelyä Riihimäen vankilassa.

4

TOIMENPITEET

Asiassa ei ole käytettävissäni olevien tietojen valossa menetelty oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävällä tavalla lainvastaisesti.

Asia ei anna puoleltani aihetta muuhun kuin että saatan edellä kohdassa 3.1.1 esittämäni käsitykset sellitarkastuksen suorittamisesta Euroopan neuvoston vankilasääntöjen tarkoittamalla tavalla vangin läsnä ollessa Riihimäen vankilan ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän niille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös oikeusministeriölle ja esitän sen harvittavaksi, olisiko sellitarkastuksen suorittamista koskevaa sääntelyä syytä täsmentää.